

JEREMY DRONFIELD

Băiatul
care l-a urmat
pe tatăl său la
Auschwitz

O POVESTE ADEVĂRATĂ

Traducere din limba engleză de
MIHNEA GAFIȚA

LITERA

București
2020

CUPRINS

Prefață	13
Cuvânt-înainte	15
Cronologia evenimentelor din carte	17
Prolog	23
Partea întâi. La Viena. Cu șapte ani mai înainte	
1. „Când picură sânge de evreu de pe lama cuțitului...”	29
2. Trădători ai poporului	58
Partea a doua. La Buchenwald	
3. Sânge și piatră: Lagărul de concentrare de la Buchenwald	81
4. Sfarmă-Piatră	104
5. Drumul spre viață	118
6. O decizie favorabilă	138
7. Lumea Nouă	159
8. Nedemni să trăiască	175
9. O mie de pupături	197
10. O călătorie spre moarte	226
Partea a treia. La Auschwitz	
11. Un oraș numit Oświęcim	241
12. La Auschwitz-Monowitz	267
13. Cum s-a terminat cu evreul Gustav Kleinmann	278
14. Rezistență și colaborare: Cum a murit Fritz Kleinmann	294
15. Bunătatea unor străini	321
16. Departe de casă	341
17. Rezistență și trădare	361

Partea a patra. Supraviețuire

18. Trenul morții.....	387
19. La Mauthausen.....	404
20. La capătul zilelor.....	423
21. Lungul drum către casă.....	444
Epilog: Sânge evreiesc.....	454
Bibliografie și surse.....	465
Mulțumiri.....	477
Indice de nume proprii.....	481

CAPITOLUL 1

„CÂND PICURĂ SÂNGE DE EVREU DE PE LAMA CUȚITULUI...”

אבא

Degetele subțiri ale lui Gustav Kleinmann au împins materialul sub talpa mașinii de cusut; acul a răpăit ca o mitralieră, făcând ața una cu stofa, în forma unei curbe lungi, fără cusur. Alături de masa lui de lucru, se afla fotoliul pentru care era menit obiectul, un schelet din lemn de fag, ale cărui tendoane erau date de o rețea de chingi bine întinse, iar măruntaiele, alcătuite din păr de cal. După ce a terminat de tighelit apărătoarea, Gustav a potrivit-o peste braț; a bătut și cuiele, cu ciocănelul pe care-l avea la îndemână: simple, cu cap rotund, la interior; mai mari, cu capete de aramă, pentru marginea din afară, spațiate precis, ca un șir de coifuri soldățești. Toate i-au intrat ușor, cu câte un *tap-tapatap*.

Era bine că lucra. Nu avea întotdeauna suficiente mijloace, ca să se descurce, iar viața se putea dovedi nesigură pentru el, un bărbat de vârstă mijlocie, cu o nevastă și patru copii. Gustav era un meseriaș priceput, dar nu și un om de afaceri isteț, cu toate că reușea mereu s-o scoată la capăt, cum-necum. Venit pe lume într-un sătuc din regatul istoric zis Galiția⁴, o provincie a Imperiului Austro-Ungar, se mutase la Viena la vârsta de cincisprezece ani, ca să-și facă ucenicia de tapițer și, apoi, să se mute acolo. Chemat să-și îndeplinească serviciul militar în primăvara anului în care împlinise douăzeci-și-unu de ani, luptase în Războiul cel Mare, fusese rănit de două ori și decorat pentru bravură, după

⁴ Astăzi, parte a sudului Poloniei și a vestului Ucrainei.

care, la sfârșitul războiului, se întorsese la Viena și-și reluase meșteșugul modest, avansând până la nivelul de meșter-artizan. Se însurase cu iubita lui, Tini, încă din timpul războiului, și împreună crescuseră patru copii fericiți și minunați. Așa încât, iată care era viața lui Gustav: un om la locul lui, vrednic, și, chiar dacă nu era el întru totul mulțumit, cel puțin avea înclinație spre veselie.

Huruitul unor avioane i-a întrerupt gândurile; se auzeau când mai tare, când mai încet, ca și cum ar fi dat roată pe deasupra orașului. Curios din fire, Gustav și-a lăsat uneltele din mână și a ieșit afară, în stradă.

Im Werd era o arteră de circulație aglomerată, care vibra toată de zdroncânitul și duruitul căruțelor trase de cai și de huruitul furgoanelor de aprovizionare și pe care mirosea din greu a oameni mulți, fumuri de tot felul și balegi de cal. În primul moment, Gustav a crezut că nu vedea bine: i s-a părut că ninge – în martie! –, dar era, de fapt, un vârtej de hârtiuțe care cădeau din cer, așezându-se ușor pe pietrele de caldarâm și pe tarabele din Piața Carmelitelor. A ridicat și el una de pe jos:

POPOR AL AUSTRIIEI!

*Pentru prima oară în istoria Patriei noastre, conducerea Statului are nevoie de un angajament ferm din partea Țării...*⁵

Propagandă pentru votul de duminică. Toată țara numai despre el vorbea, și lumea întreagă era cu ochii ațintiți asupra ei. Pentru fiecare bărbat, femeie și copil din Austria, votul acela era mare lucru, dar pentru Gustav, ca evreu, era de o importanță capitală – un vot la nivel național, menit să stabilească dacă Austria urma sau nu să rămână independentă de tirania Germaniei.

⁵ Textul manifestului a fost publicat în ziarul *Die Stimme*, 11 martie 1938, p. 1; vezi și G.E.R. Gedye, *Fallen Bastions: The Central European Tragedy*, 1939, pp. 287–289, pentru o relatare de martor ocular a evenimentelor de la Viena, din acea zi.

Deja de cinci ani, Germania nazistă privea cu jind peste frontieră, către vecina ei, Austria. Adolf Hitler, austriac prin naștere el însuși, era obsedat de ideea că trebuia neapărat să-și aducă patria de obârșie în *Reich*-ul german. Deși Austria își avea și ea naziștii ei, născuți pe pământ austriac, dar adepți înfocați ai unificării, cei mai mulți austrieci erau împotriva. Cancelarul Kurt Schuschnigg era presat să le acorde membrilor Partidului Nazist posturi în guvernul său, Hitler amenințând mereu cu teribile repercusiuni, dacă acesta nu se supunea – Schuschnigg avea să fie înlăturat din funcție și înlocuit cu un om de paie, dar nazist; unificarea s-ar fi făcut, apoi, fără opreliști, iar Austria s-ar fi văzut înghițită de Germania. Cei 183.000 de evrei austrieci priveau cu groază o asemenea perspectivă.⁶

Omenirea privea și ea cu sufletul la gură, să vadă rezultatul. Într-o ultimă aruncare disperată a zarurilor, Schuschnigg anunțase un plebiscit – un referendum –, în care poporul austriac avea să decidă el însuși dacă prefera sau nu să rămână independent. Fusese o mișcare curajoasă din partea cancelarului, al cărui predecesor⁷ fusese ucis în timpul unei lovituri de stat naziste eșuate, iar acum, Hitler era gata să facă aproape orice, pentru a împiedica desfășurarea votării. Data fusese fixată pentru duminică, 13 martie 1938.

Sloganuri naționaliste – „DA pentru Independență!” – fuseseră lipite și vopsite pe toți pereții și pe trotuare. Iar în ziua respectivă, când mai rămăseseră două zile până la votare, iată că

⁶ Partidul lui Schuschnigg, Frontul Patriei, era de orientare fascistă, opus naziștilor și social-democraților. Și totuși, nu era în mod special antisemit. În privința numărului evreilor din Austria, vezi Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of the Holocaust*, 2002, p. 22; și Norman Bentwich, *The Destruction of the Jewish Community in Austria, 1938–1942 (Distrugearea comunității evreiești din Austria, 1938–1942)*, în J. Fraenkel (editor), *The Jews of Austria: Essays on Their Life, History, and Destruction*, pp. 467–478 (aici, p. 467).

⁷ E vorba despre Engelbert Dollfuß (1892–1934), cancelar federal al Austriei din 1932 până la asasinarea sa de către agenți naziști. A instituit un regim dictatorial, dizolvând parlamentul și consacrand noțiunea de „austro-fascism” (*n.trad.*).

propaganda lui Schuschnigg se revărsa peste Viena din avioane. Gustav s-a uitat iar la hârtiuță:

...pentru Austria liberă și germanică, independentă și socială, creștină și unită! Pentru pace, muncă și drepturi egale pentru toți cei care-și declară adeviziunea la cauza Poporului și-a Patriei.

...Lumea va fi martora dorinței noastre de a trăi; de aceea, popor al Austriei, ridicăți-vă ca un singur om și votați DA!⁸

Vorbele acestea mobilizatoare aveau semnificații amestecate pentru evrei, care nutreau propriile idei în privința germanismului – Gustav, de pildă, excepțional de mândru de faptul că fusese în slujba țării sale în Războiul cel Mare, se considera în primul rând austriac și abia în subsidiar evreu.⁹ Și totuși, unul ca el era exclus de idealul creștin-germanic al lui Schuschnigg. Avea rezerve legate și de guvernarea austro-fascistă a Cancelarului. Gustav, mai demult, fusese activist al Partidului Social-Democrat din Austria. Când, însă, austro-fasciștii veniseră la putere, în 1934, partidul său fusese reprimat violent și scos în afara legii (împreună cu partidul nazist).

Dar, pentru evreii austrieci de la momentul respectiv, orice era de preferat acelui tip de persecuție fățișă, care se practica în Germania. Ziarul evreiesc *Die Stimme* (*Vocea*) publicase o banderolă pentru ediția din ziua aceea, pe care scria: „Noi sprijinim Austria! Toată lumea să meargă la urne!”¹⁰ Iar ziarul evreiesc ultra-ortodox *Jüdische Presse* (*Presa iudaică*) formulase aceeași

⁸ *Die Stimme*, 11 martie 1938, p. 1.

⁹ Unii oameni cu origini evreiești se considerau pe de-a întregul germani; vienezul Peter Wallner afirma: „Nici n-am fost vreodată evreu, cu toate că toți cei patru bunici ai mei erau evrei”. Dar, când au sosit naziștii, a fost și el persecutat, laolaltă cu toți ceilalți – „căci, potrivit Legilor de la Nürnberg, sunt evreu” (Peter Wallner, *By Order of the Gestapo: A Record of Life in Dachau and Buchenwald Concentration Camps*, 1941, pp. 17–18). În baza Legilor de la Nürnberg din 1935, cineva era definit ca evreu, indiferent de religia căreia îi aparținea, dacă avea mai mult de doi bunici evrei.

¹⁰ *Die Stimme*, 11 martie 1938, p. 1.

chemare: „Nu-i nevoie de nici o convocare specială, pentru ca evreii din Austria să iasă din case și să voteze masiv. Ei știu ce înseamnă acest lucru. Fiecare trebuie să-și facă datoria!”¹¹

Pe canale secrete, Hitler îl amenințase pe Schuschnigg că, dacă nu anula plebiscitul, Germania urma să întreprindă acțiuni care să-l împiedice să se desfășoare. În acel moment, în care Gustav stătea pe stradă și citea manifestul, trupele germane erau deja în curs de concentrare la frontieră.

XXX

Aruncând o privire în oglindă, Tini Kleinmann și-a netezit pantonul cu palmele, apoi și-a luat sacoșa de cumpărături și portofelul, a ieșit din apartament și a deșteptat ecouri în casa scării, cu *toc-toc-toc*-urile pe care le scoteau pantofii ei, la fiecare pas mic și apăsător făcut de ea, grăbită, pe scări în jos. L-a găsit pe Gustav stând pe stradă, în fața propriului său atelier, aflat la parterul blocului în care locuiau. Avea o foaică de hârtie în mână; strada era efectiv îngropată sub asemenea foicele – cu nemiluita se adunaseră pe crengile copacilor, pe acoperișuri, peste tot. S-a uitat în fugă peste acea hârtiuță și a simțit un fior; Tini avea un talent al ei de a profeta răul în tot și toate, pe care Gustav, optimist din fire, nu-l împărțasea mai-deloc. El întotdeauna credea că lucrurile aveau să se termine cât se putea de bine – asta era, în egală măsură, slăbiciunea și tăria lui.

Tini a traversat strada pietruită, îndreptându-se cu pași energici către piață. Dintre deținătorii de tarabe, o mulțime erau țărani, care veneau în fiecare dimineață și-și vindeau produsele câmpului de-a lungul arterelor comerciale vieneze. Mulți dintre aceștia din urmă erau evrei; ba chiar mai bine de jumătate dintre afacerile din capitală erau deținute de evrei, mai cu seamă în acea zonă. Naziștii locali profitau de această situație, pentru a le stârni

¹¹ *Jüdische Presse*, 11 martie 1938, p. 1.

antisemitismul muncitorilor care avuseseră de suferit în timpul crizei economice¹² – de parcă n-ar fi avut de suferit și evreii de pe urma ei.

Gustav și Tini nu erau niște persoane religioase de predilecție, mergând la sinagogă eventual de câteva ori pe an, pentru aniversări sau comemorări, și, precum cei mai mulți evrei vienezi, aveau copii cărora le dăduseră nume germanice, mai degrabă decât ebraice – dar și ei urmau tradițiile de limbă idiș, ca toată lumea. De la *Herr Zeisel*, măcelarul, Tini cumpăra carne de vițel, tăiată în felii subțiri, ca să facă din ea șnițel vienez; pentru supă din seara de sabat¹³, păstra ce rămânea din puil de peste săptămână; iar de la tarabele diverselor ferme, cumpăra cartofi proaspeți și salată, pe urmă pâine, făină, unt, ouă – Tini înainta prin aglomerația din Piața Carmelitelor, cu sacoșa din ce în ce mai grea. Unde se termina piața în strada mare, zisă *Leopoldsgasse* – Aleea lui Leopold –, le-a remarcat pe femeile șomere, care se ofereau în gura mare pentru făcut de curățenie; stăteau în fața internatului Klabouch și a cafenelei. Cele norocoase erau alese de cucoanele de condiție bună de pe străzile din jur. Cele care-și aduceau propriile găleți cu apă cu clăbuci primeau plata integrală de un *schilling*¹⁴. Tini și Gustav întâmpinau dificultăți, uneori, în a-și plăti facturile, dar ea nu ajunsese, cel puțin, să se coboare într-atâta.

Sloganurile pro-independență erau peste tot, vopsite pe trotoare cu litere mari și groase, ca niște marcaje stradale; îndemnul de a participa la plebiscit era: „Noi spunem DA!“, și oriunde îți întorceai privirile, vedeai „crucea cârjată“¹⁵ austriacă. Pe ferestrele deschise, răsunau aparatele de radio date foarte tare, care difuzau o muzică patriotică, mobilizatoare. În timp ce Tini se uita, o răbufnire de aclamații și un huruit de motoare s-au auzit, când un

¹² E vorba de Marea Criză Economică din anii 1929–1933 (*n.trad.*).

¹³ Sau *șabat* – perioada cuprinsă între apusul soarelui de vineri și lăsarea întinericului de sâmbătă seara (*n.trad.*).

¹⁴ Echivalentul a circa două sau trei lire sterline din anul 2019 (*n.trad.*).

¹⁵ O cruce cu toate brațele egale, în formă de T.

convoi de camioane și-a făcut apariția dinspre capătul străzii, pline cu adolescenți care purtau uniforme de Tineretului Austriac și fluturau stindarde în culorile naționale, alb-și-roșu, distribuind, în același timp, alte manifeste.¹⁶ Privitorii de pe margini îi întâmpinau, scuturându-și batistele, ridicându-și pălăriile și strigând: „Austria! Austria!“

S-ar fi zis că opțiunea în favoarea independenței câștiga teren... atâta timp cât nu remarcai fețele posomorâte, răspândite prin mulțime. Erau simpatizanții naziștilor. În mod excepțional, se arătau foarte tăcuți în acea zi – și, tot în mod excepțional, foarte puțini, ceea ce era curios.

Dintr-odată, muzica înălțătoare s-a întrerupt, și aparatele de radio au început să scoată pârâituri, după care au difuzat un anunț urgent – rezerviștii necăsătoriți din rândurile armatei urmau să se prezinte imediat la datorie. Scopul, după cum a declarat crainicul, era să fie asigurată ordinea la plebiscitul de duminică următoare, dar tonul pe care a făcut anunțul era unul rău-prevestitor. De ce era nevoie de trupe suplimentare pentru așa ceva?

Tini s-a răsucit pe călcăie și s-a întors de unde venise, prin aglomerația pieței, îndreptându-se către casă. Indiferent de ce se întâmpla prin lume, de pericolul oricât de iminent, viața își vedea de mersul ei, și ce putea omul să facă, decât să și-o trăiască?

□

În tot orașul, manifestele fie pluteau pe apele canalului pe care-l făcea Dunărea, fie zăceau prin parcuri și pe străzi. Mai târziu în acea după-masă, când a plecat de la Școala Comercială de pe strada Hütteldorfer, din marginea vestică a Vienei, Fritz Kleinmann le-a văzut zăcând pe străzi ori atârând de crengile copacilor. Pe stradă, treceau coloane întregi de camioane ticsite

¹⁶ Scenele din ziua respectivă sunt descrise de George Gedye (în *Fallen Bastions...*, pp. 287–296), un jurnalist britanic rezident la Viena, corespondent al ziarelor *The Daily Telegraph* și *The New York Times*.

cu soldați, care se îndreptau spre frontiera cu Germania, situată la două sute de kilometri depărtare. Fritz și ceilalți băieți au privit încântați, cum admiră băieții asemenea lucruri, trecând grăbite pe dinaintea lor toate acele capete acoperite cu căști, care-și țineau armele pregătite.

La cei paisprezece ani ai lui, Fritz deja semăna cu tatăl său – aceiași pomeți plini ai obrazilor, același nas, aceeași gură, cu buzele cărnoase arcuindu-se precum aripile unui pescăruș. Dar, în timp ce Gustav avea o expresie a feței blândă, Fritz avea ochi mari, negri, pătrunzători, ca și maică-sa. Renunțase la liceu și, în ultimele șase luni, urmase cursuri care să-l pregătească să lucreze și el în același domeniu ca și tatăl său – tapițeria.

În timp ce Fritz și colegii lui se îndreptau spre case prin centrul orașului, o nouă stare de spirit punea stăpânire pe străzi. La ora trei, în acea după-amiază, campania guvernamentală în favoarea plebiscitului a fost suspendată, din cauza evoluției crizei. Nu existau știri oficiale, numai zvonuri, despre luptele purtate la granița dintre Austria și Germania, despre cum se răzvrătiseră naziștii în orașele de provincie și, cel mai îngrijorător dintre toate, zvonul că poliția vieneză avea de gând să pactizeze cu naziștii locali, dacă se ajungea la vreo confruntare. Grupări de bărbați entuziaști începuseră să cutreiere străzile – unii răcneau: *Heil Hitler!* – „Trăiască Hitler!“ –, alții le răspundeau, sfidători: *Heil Schuschnigg!* Naziștii strigau, însă, mai tare, deveneau din ce în ce mai îndrăzneți, cei mai mulți dintre ei fiind tineri, lipsiți de experiența vieții și burdușiți de ideologie.¹⁷

Lucruri de felul acesta se repetau deja, sporadic, de câteva zile, și avuseseră loc, ici și colo, incidente violente îndreptate împotriva evreilor¹⁸, dar acum era diferit – ajungând în *Stephansplatz*, exact în inima orașului, unde-și aveau cartierul-general

¹⁷ Iată de ce, dând dovadă de cinism, Schuschnigg stabilise ca vârsta minimă de vot la plebiscit să fie de douăzeci-și-patru de ani, majoritatea naziștilor având sub această vârstă.

¹⁸ *The Times*, 11 martie 1938, p. 14; de asemenea, *Neues Wiener Tagblatt* (*Noul cotidian vienez*), 11 martie 1938, p. 1.

conspirativ naziștii vienezi, Fritz a constatat că spațiul din fața catedralei colcăia, practic, de oameni care zbierau și lătrau, și acolo nu se auzea decât *Heil Hitler!* – contra-scandări nu făcea nimeni.¹⁹ Polițiștii stăteau în preajmă – observau și vorbeau între ei, dar nu făceau nimic. Observând, la fel, de pe margine, dar nefăcându-și cunoscută prezența deocamdată, mai erau și membrii de taină ai ramurii austriece a organizației *Sturmabteilung* („Secția de Asalt“) – sau SA, trupele paramilitare ale partidului nazist. Erau disciplinați și-și primiseră ordinele – vremea lor nu venise încă.

Ocolind locurile în care se aglomerau demonstranții, Fritz a traversat Canalul Dunării și a pătruns în cartierul Leopoldstadt, de unde n-a mai avut mult de mers până la blocul său – acolo a urcat scările, călcând apăsător cu ghetetele, până la ușa numărului 16, unde-l așteptau căminul, căldura și siguranța vieții de familie.

משפחה

Kurt cel mic se urcase în picioare pe un taburet din bucătărie și se uita la cum prepara mama lui aluatul de tăiței pentru supă de pui – felul de mâncare tradițional de sabbat, vinerea. Era unul dintre puținele ritualuri pe care familia le respecta. La ei, nu se aprindeau lumânări și nu se spuneau rugăciuni. Kurt, însă, era diferit – la numai opt ani, câți avea, cânta în corul sinagogii din centru și devenise deja un adevărat evlavios. Se împrietenise cu o familie de ultra-ortodocși, care locuia vizavi de ei, de familia Kleinmann, pe același hol de bloc; rolul lui era să aprindă luminile în toată casa, în serile de sabbat.

Kurt era copilul cel mai mic și cel mai iubit. Familia Kleinmann era foarte strâns unită, dar scumpetea specială, pentru Tini, era Kurt – iar el era încântat s-o ajute pe mama lui la gătit.

¹⁹ Gedye, în *Fallen Bastions...*, pp. 290–293, descrie scenele respective, pe măsură ce seara se lăsa.